

IMMUNITET SĘDZIOWSKI W PROCESIE KARNYM

Immunitety zapewniają określonym osobom ochronę w zakresie ścigania, lub odpowiedzialności (karalności ich czynów) ze względu na pełnienie przez nie ważnych funkcji w państwie, lub stosunkach międzynarodowych.

Immunitety te dzielimy na materialne i procesowe. Immunitet materialny polega na uchyleniu karalności przestępstwa¹. Oznacza to, że określone zachowanie nie traci cech przestępstwa, lecz powoduje, że za oznaczone przestępstwo nie można wymierzyć kary kryminalnej. Immunitet procesowy stwarza przeszkodę procesową nie pozwalającą bez zgody uprawnionego organu państwowego na ściganie osoby korzystającej z takiego uprawnienia oraz z reguły na pozbawienie jej wolności.

Immunitet materialny ma charakter bezwzględny w tym sensie, że nie może być uchylony przez jakikolwiek organ państwa.

Immunitet procesowy może mieć charakter bezwzględny lub względny². Immunitet procesowy bezwzględny nie może być zneutralizowany decyzją oznaczonego organu państwa, tzn. że działanie takiego immunitetu nie może być wyłączone na mocy decyzji organu państwowego. Do takich immunitetów należą immunitet dyplomatyczny (art. 578 K.p.k.) i immunitet konsularny (art. 579 K.p.k.). Procesowy immunitet względny polega na tym, że może on być uchylony skutkiem udzielenia zgody na ściganie oraz pozbawienie wolności przez organ władzy, której podlega osoba korzystająca z takiego immunitetu.

Charakter względny ma immunitet sędziowski.

Wreszcie immunitety procesowe można dzielić na trwałe i na nietrwałe ze względu na ich czasowy zakres obowiązywania³. Przy stosowaniu tego podziału chodzi o to, czy określony immunitet chroni oznaczoną osobę tylko w czasie pełnienia funkcji, z którą jest związany, czy też po ustaniu jej sprawowania. Jeżeli immunitet chroni oznaczoną osobę wyłącznie w czasie pełnienia funkcji, z którą był związany, w odniesieniu do czynów popełnionych w okresie sprawowania tej funkcji lub wcześniej, to wówczas mówimy o immunitecie nietrwałym. Gdy immunitet chroni daną osobę z powodu czynu, który miał miejsce w czasie pełnienia funkcji i ochrona wynikająca z immunitetu dotyczy nie tylko okresu sprawowania tej funkcji, z którą immunitet był związany, lecz także czasu po jej ustaniu, to mówimy o immunitecie trwałym.

Istnieją państwa, których system prawny przewiduje immunitet sędziowski, ale są i takie, które tej instytucji nie przewidują, np. u naszego zachodniego sąsia-

1. Por. K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2003, s. 120.

2. Por. W. Michalski, *Immunitety w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970, s. 16.

3. Por. K. Marszał, S. Stachowicz, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice, s. 120.

da, czy też w systemie anglosaskim. W literaturze⁴ twierdzi się, że w państwach o utrwalonej demokracji tradycje niezawisłości sędziowskiej są tak duże, a aurytetyt sędziego tak znaczny, że narażanie sędziego z powodu pełnionej funkcji bezpodstawnym aresztowaniem lub fikcyjnym ściganiem w ogóle nie wchodzi w grę. W związku z tym w tych systemach nie odczuwano ani braku ani potrzeby istnienia odrębnej instytucji w postaci immunitetu sędziowskiego. W razie popełnienia przez sędziego przestępstwa procedurą zastępującą immunitet jest postępowanie dyscyplinarne, a w ślad za tym dopiero ściganie karne.

W Polsce immunitet sędziowski przewidywały kolejne Konstytucje z 1921 r., 1935 r. i z 1952 r.

Już Konstytucja z 17 marca 1921 r., która obowiązywała także w latach 1944-1951, stanowiła w art. 79, że sędziowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej, ani pozbawieni wolności bez uprzedniej zgody wskazanego przez ustawę sądu, o ile nie są schwytani na gorącym uczynku, ale i w tym wypadku sąd może zażądać niezwłocznego uwolnienia aresztowanego.

Rozwinięciem tej regulacji był art. 81 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r.⁵ stanowiący, że „pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej, zarówno sądowej, jak i administracyjno-karnej, tudzież pozbawienie go wolności dopuszczalne jest tylko za uprzednią zgodą właściwego sądu dyscyplinarnego, o ile sędzia nie jest schwytany na gorącym uczynku. Aż do wydania uchwały w tym przedmiocie, wolno brać tylko czynności nie cierpiące zwłoki” (§ 1). „Właściwy sąd dyscyplinarny władny jest zażądać niezwłocznego uwolnienia aresztowanego sędziego schwytanego na gorącym uczynku” (§ 2). „W ciągu siedmiu dni od doręczenia uchwały, odmawiającej zgody przewidzianej w § 1, służy władzy lub osobie, która żądała wyrażenia zgody oraz prokuratorowi dyscyplinarnemu, skarga do sądu dyscyplinarnego drugiej instancji” (§ 3). „Sądy dyscyplinarne wydają uchwały, przewidziane w niniejszym artykule, na posiedzeniu niejawnym, po wysłuchaniu prokuratora dyscyplinarnego” (§ 4).

Zasadnicze zręby tej regulacji, pomimo dokonywanych w międzyczasie zmian w zakresie zasad ustrojowych oraz organizacji i funkcjonowania sądów, dotrwały do współczesności.

Potrzebę istnienia immunitetu sędziowskiego w systemie obowiązującego w Polsce prawa dość powszechnie uzasadniano potrzebą uwolnienia sędziego od obawy wpływania na jego rozstrzygnięcia za pomocą fikcyjnie wszczynanych postępowań karnych. S. Włodyka⁶ twierdził, że immunitet sędziowski został ustanowiony w celu uniemożliwienia innym organom państwowym wywierania na sędziów presji środkami przewidzianymi w procesie karnym pod pozorem popełnienia przez sędziego przestępstwa. Łatwo bowiem – jak dalej twierdzi S. Włodyka – mogłoby się zdarzyć, że na skutek wszczęcia postępowania karnego przeciwko sędziemu, gdy nawet postępowanie to zakończyło się uniewinnieniem, można byłoby wpływać na niego w zakresie orzekania w kierunku odpowiedniego załatwienia sprawy bądź spowodować odsunięcie go od rozpoznawanej sprawy.

4. Por. J.R. Kubiak, J. Kubiak: *Immunitet sędziowski*, „Przegląd Sądowy” 1993, nr 11-12, s. 4-5.

5. Dz.U. Nr 12, poz. 93 w brzmieniu jednolitego tekstu z 1932 r. Por. A. Mogilnicki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 1933, s. 992 i nast.

6. S. Włodyka, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w PRL*, Warszawa 1963, s. 71-72.

J. Waszczyński⁷ dodaje, że przyznanie sędziemu immunitetu wynika z uwzględnienia przez ustawodawcę szczególnej pozycji, jaką on zajmuje w trakcie sprawowania swego urzędu. Stoją oni w centrum sporów toczonych przez strony, w których stawką są często dobra dla nich najwyższe. O dobrach tych sędziowie w trakcie swego urzędowania rozstrzygają. Z tego rodzaju sytuacją musi się ustawodawca liczyć, że strony będą dążyć różnymi sposobami do wywarcia wpływu na podejmowane decyzje przez sędziego. Jednym z takich środków może być podejmowanie prób zastraszania sędziego przez składanie sfingowanych oskarżeń, popartych odpowiednio zestawionymi poszlakami w celu spowodowania wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego ze wszystkimi wiążącymi się z tym upokorzeniami i dolegliwościami. Możliwość takiego oddziaływania na sędziego, twierdzi dalej J. Waszczyński, jest – jak wskazuje doświadczenie – całkowicie realna, a może być inspirowana zarówno przez osoby prywatne, dysponujące odpowiednimi stosunkami i wpływami, jak i przez urzędników, nadużywających uprawnień do pogńębienia swych przeciwników.

Z tych też powodów ustawodawca wprowadza immunitet sędziowski jako swoisty filtr, oddzielający potrzebę ścigania sędziego za rzeczywiście popełniony czyn karalny od nękania go niezasadnymi podejrzeniami i bezzasadnym wszczynaniem postępowania karnego lub karno-administracyjnego. Immunitet jednak nie może być parawanem skrywającym sędziego przed odpowiedzialnością za czyny rzeczywiście popełnione.

Te dość obszerne argumenty mają unaocznić znaczenie immunitetu sędziego jako gwarancji niezawisłości sędziowskiej⁸, aby na jego rozstrzygnięcia nie można było wpływać za pomocą wszczynania postępowań karnych na podstawie fikcyjnych, preparowanych podstaw.

Duże znaczenie – jak to zobaczymy niżej – ma to jak usytuowany zostaje sąd dyscyplinarny zezwalający na ściganie lub pozbawienie wolności sędziego i jak sprawne jest postępowanie przed tym sądem.

W systemie prawa polskiego immunitet sędziowski uzyskał rangę konstytucyjną. Zamieszczony został bowiem w art. 181 Konstytucji RP. Przepis ten stanowi, że „sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sąd określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego”.

Przytoczony przepis, zawierający immunitet sędziowski, obejmuje sędziów wszystkich sądów, wyliczonych w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. W myśl tego przepisu wymiar sprawiedliwości w Rzeczpospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. W odniesieniu

7. J. Waszczyński, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Łódź 1971, s. 67. Zob. też M. Rogalski, *Niezawisłość sędziowska w postępowaniu karnym*, Lublin 2000, s. 79-80; T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Komentarz do Prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa*, Warszawa 2002, s. 224.

8. Por. J. Waszczyński, jak wyżej, s. 66; W. Michalski, op. cit., s. 108; S. Włodyka, jak wyżej, s. 71; M. Rogalski, jak wyżej, s. 50, 79-82; B. Szmulik (w:) *Ustrój organów ochrony prawnej*, pod red. B. Szmulika i M. Żmigrodzkiego, Lublin 2003, s. 120-121 i 128-129; J.R. Kubiak, J. Kubiak, jak wyżej, s. 4; K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2003, s. 56; T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, jak wyżej, s. 224.

do sędziów trybunałów immunitet przewidują odrębne przepisy i tak immunitet sędziów Trybunału Konstytucyjnego mieści się w art. 196, a immunitet sędziów Trybunału Stanu w art. 200 Konstytucji RP.

Uzupełnienie immunitetu sędziowskiego zamieszczonego w art. 181 Konstytucji RP w odniesieniu do sędziów sądów powszechnych zawiera art. 80 Prawa o ustroju sądów powszechnych z 2001 r.⁹ Przepis ten stanowi, co następuje:

„Sędzia nie może być zatrzymany ani pociągnięty do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego. Nie dotyczy to zatrzymania w razie ujęcia sędziego na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli zatrzymanie jest niezbędne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Do czasu wydania uchwały zezwalającej na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej wolno podejmować tylko czynności niecierpiące zwłoki (§ 1).

O zatrzymaniu sędziego niezwłocznie powiadamia się prezesa sądu apelacyjnego, właściwego ze względu na miejsce zatrzymania. Może on nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego sędziego. O fakcie zatrzymania sędziego prezes sądu apelacyjnego niezwłocznie zawiadamia Krajową Radę Sądownictwa i Ministra Sprawiedliwości (§ 2).

W terminie siedmiu dni od doręczenia uchwały odmawiającej zezwolenia na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej, organowi lub osobie, która wniosła o zezwolenie oraz rzecznikowi dyscyplinarnemu przysługuje zażalenie do sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. W tym samym terminie sędziemu przysługuje zażalenie na uchwałę zezwalającą na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej sądowej. Poza tym do postępowania przed sądem dyscyplinarnym w sprawach o zezwolenie na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej lub administracyjnej stosuje się przepisy o postępowaniu dyscyplinarnym (§ 3).

Orzekając w sprawie, o której mowa w § 1, sąd dyscyplinarny może poprzestać na oświadczeniu sędziego, że wnosi o wydanie uchwały o zezwoleniu na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej (§ 4).”

Odrębne regulacje immunitetu sędziowskiego w odniesieniu do sędziów Sądu Najwyższego znajdujemy w art. 49 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym¹⁰, w stosunku do sędziów sądów wojskowych w art. 30 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. Prawo o ustroju sądów wojskowych¹¹ oraz w stosunku do sędziów wojewódzkich sądów administracyjnych stosuje się odpowiednio przepisy Prawa o ustroju sądów powszechnych, a w odniesieniu do sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego przepisy ustawy o Sądzie Najwyższym (art. 29 i 49 ustawy z dnia 25 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych¹²).

Immunitet sędziowski przysługuje sędziemu powołanemu na to stanowisko w jednym z sądów wymienionych w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Swym zakresem obejmuje czas, w którym sędzia pełni swe obowiązki. Dotyczy więc czynów popełnionych w okresie sprawowania urzędu sędziowskiego, jak i czynów popeł-

9. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.), określana w dalszych wywodach skrótowo: u.s.p.

10. Dz.U. Nr 240, poz. 2052.

11. Dz.U. Nr 117, poz. 753 z późn. zm.

12. Dz.U. Nr 153, poz. 1269.

nionych wcześniej, jeżeli ściganie miałoby mieć miejsce w okresie sprawowania funkcji sędziego. Wynika z tego, że w razie opuszczenia stanowiska przez sędziego gaśnie przysługujący mu immunitet, co pozwala na stwierdzenie, że immunitet ten jest nietrwały.

Sędzia jest chroniony immunitetem bez względu na to, czy określone zachowanie będące czynem karalnym, popełnione zostało w związku z pełnionymi obowiązkami sędziego, czy też nie.

Sędziego chroni immunitet także w przerwach w faktycznym sprawowaniu urzędu sędziego (np. w czasie urlopu wypoczynkowego lub urlopu dla poratowania zdrowia).

Immunitet sędziowski przysługuje także asesorowi, któremu powierzono pełnienie czynności sędziowskich (art. 135 u.s.p.). Można o tym wnosić z treści art. 136 § 2 u.s.p. Według tego przepisu do asesorów, którym powierzono pełnienie czynności sędziowskich, stosuje się przepisy dotyczące sędziów, z wyjątkiem tych, które zostały w nim wyliczone. Wśród przepisów wyliczonych w art. 136 § 2 u.s.p., które nie mają zastosowania do asesorów pełniących czynności sędziowskie, nie ma art. 80 u.s.p.

Kontrowersyjny był problem, czy immunitet przysługuje sędziemu po osiągnięciu wieku emerytalnego¹³. W stanie prawnym, w którym sędzia przechodził na emeryturę po osiągnięciu odpowiedniego wieku, przeważało zdanie, że sędzia ten nie korzysta z ochrony wynikającej z immunitetu¹⁴.

Na tle aktualnego stanu prawnego przyjmuje się, że sędzia korzysta z immunitetu także w stanie spoczynku¹⁵. Tezę tę uzasadnia się tym, że współcześnie status sędziego jest określony w ten sposób, że pozostaje on aż do śmierci w stosunku służbowym. Za objęciem immunitetem sędziego w stanie spoczynku ma przemawiać treść art. 80 u.s.p., który nie czyni rozróżnienia między sędziami w stanie czynnym i sędziami w stanie spoczynku.

Wątpliwości może jednak wywoływać to, że przepisy o immunitetach jako wyjątkowe powinny być wykładane w sposób ścisły, uwzględniający także wykładnię celowościową. Z tego punktu widzenia brak przekonywujących powodów przemawiających za rozciąganiem immunitetu sędziowskiego na sędziów w stanie spoczynku. Jeśli weźmie się pod uwagę cel, dla którego ustanowiono immunitet sędziowski, to w razie przejścia w stan spoczynku okoliczności te nie mają zastosowania. Tekst ustawy zdaje się przemawiać za stanowiskiem, wedle którego immunitet przysługuje także sędziom w stanie spoczynku.

Określony w art. 181 Konstytucji RP i w art. 80 u.s.p. immunitet sędziowski zawiera dwa zakazy, a mianowicie:

- 1) zakaz pociągania do odpowiedzialności sądowej lub administracyjnej,
- 2) zakaz pozbawienia sędziego wolności, nazywany także przywilejem nietykalności.

Oba zakazy mają charakter względny, gdyż działają tylko do czasu udzielenia zgody przez sąd dyscyplinarny.

Ad 1. Zakaz pociągania do odpowiedzialności sądowej lub administracyjnej obejmuje z jednej strony odpowiedzialność sądową z powodu popełnionego prze-

13. Por. W. Michalski, jak wyżej, s. 126 i wskazana tam literatura.

14. Por. J.R. Kubiak, J. Kubiak, jak wyżej, s. 6. Tak też Sąd Najwyższy, PiP 1956, nr 5-6, s. 1080.

15. Por. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, jak wyżej, s. 225-226.

stępstwa. Drugi z tych członów – dość enigmatyczny – może obejmować wymierzanie np. kary pieniężnej o charakterze administracyjnym¹⁶.

Odpowiedzialność karna sędziego, ograniczona immunitetem sędziowskim, co do konieczności uzyskania zgody sądu dyscyplinarnego na ściganie, wyraźnie obejmuje jedynie postępowanie sądowe. Na tym tle pojawia się pytanie, czy bez zgody sądu dyscyplinarnego dopuszczalne jest wszczęcie postępowania przygotowawczego o przestępstwo przeciwko sędziemu skoro jest to postępowanie nie-sądowe? Ujęta w tym pytaniu kwestia występowała już w świetle wcześniejszego stanu prawnego, który również posługiwał się określeniem „odpowiedzialności sądowej” i wywoływał wątpliwości interpretacyjne. Pomimo tego nie poniechano tego wyrażenia w redakcji immunitetu sędziowskiego określonego w art. 80 u.s.p.

Wydaje się, że w ślad za wykładnią tego wyrażenia w literaturze¹⁷, choć przepisy o immunitecie jako wyjątkowe w zakresie odpowiedzialności karnej nie powinny być wykładane rozszerzająco, trzeba przyjąć, że immunitet sędziowski wyklucza także możliwość prowadzenia śledztwa przez prokuratora przeciw sędziemu (obligatoryjne śledztwo prokuratorskie – art. 309 pkt 2 k.p.k.). Działają tutaj te same względy, które zadecydowały o wprowadzeniu w ogóle immunitetu sędziowskiego¹⁸.

Wobec tego przyjąć trzeba, że immunitet sędziowski obejmuje nie tylko ściganie sędziego w postępowaniu karnym sądowym, ale także w postępowaniu przygotowawczym. Oznacza to, że ściganie sędziego w postaci przedstawienia mu zarzutów bez zgody sądu dyscyplinarnego jest niedopuszczalne. Możliwe jest jednak wszczęcie postępowania *in rem* (w sprawie). W literaturze¹⁹ na tle wcześniej obowiązującego stanu prawnego twierdzono, że przed wystąpieniem do sądu dyscyplinarnego o zgodę na ściganie sędziego w postępowaniu przygotowawczym można dokonywać jedynie czynności:

- zmierzających do wykrycia sprawcy przestępstwa
- mających na celu ustalenie, że zachodzą dostateczne podstawy do wystąpienia z wnioskiem o uchylenie immunitetu
- niecierpiące zwłoki

Wydaje się, że to stanowisko jest do zaakceptowania także w świetle współcześnie obowiązujących przepisów.

Skoro obowiązujący immunitet sędziowski stwarza ograniczenia w odniesieniu do ścigania sędziego, to przyjąć trzeba, że nie ma przeszkód do wszczęcia śledztwa lub dochodzenia w celu ustalenia popełnienia przestępstwa oraz wykrycia jego sprawcy. Według art. 80 § 1 zdanie trzecie u.s.p. do czasu wydania uchwały przez sąd dyscyplinarny wolno podejmować tylko czynności niecierpiące zwłoki. Z treści tego przepisu wynika, że dokonywanie owych czynności niecierpiących zwłoki dopuszczalne jest nawet po złożeniu wniosku o wyrażenie zgody na ściganie sędziego. Z tego wynika, że w postępowaniu przygotowawczym można dokonywać

16. Por. jak wyżej, s. 227 i nast. W literaturze, z powołaniem się na przeprowadzone badania empiryczne, twierdzi się, że część sędziów w razie popełnienia wykroczenia nie zasłania się immunitetem. Por. M. Jankowski, W. Wałowicz: *Niezawisłość sędziowska w opinii samych sędziów*, Warszawa 1987 r., s. 31-32.

17. Por. A. Kaftal, A. Wernerowa, *O immunitecie sędziowskim*, PiP 1960, nr 11, s. 782; J.R. Kubiak, J. Kubiak, jak wyżej, s. 13-14; W. Michalski, jak wyżej, s. 117.

18. Por. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, jak wyżej, s. 227.

19. Por. W. Michalski, jak wyżej, s. 117.

czynności dowodowych w fazie *in rem*, byleby one nie oznaczały w rzeczywistości ścigania sędziego przed złożeniem wniosku w tym przedmiocie do sądu dyscyplinarnego. W literaturze rozważa się różne sytuacje procesowe pod kątem ich zgodności z obowiązującym immunitetem sędziowskim²⁰.

Do czynności niecierpiących zwłoki, które mogą być dokonywane po złożeniu wniosku o uzyskanie zgody na ściganie sędziego, można zaliczyć czynności dowodowe, które w razie ich niezwłocznego niedokonania grożą utratą dowodu.

Na tle dotychczasowych rozważań może powstać pytanie, czy można dokonać określonej czynności, która ma na celu uzyskanie dowodu oznaczonego zachowania przestępczego sędziego, przed uzyskaniem zgody sądu dyscyplinarnego na jego ściganie, jeżeli zgody na taką czynność udziela sąd. Mam tutaj na myśli głównie zarządzenie podsłuchu. Jeśli w ramach zgody na rejestrowanie rozmowy odbywającej się z określonego telefonu zostanie utrwalona rozmowa, którą wywołał sędzia z innego telefonu, to możliwość wykorzystania takiego materiału nie powinna budzić zastrzeżeń. Pytanie dotyczy kwestii dopuszczalności rejestrowania rozmów na linii odbywającej się z telefonu należącego do sędziego. Wydaje się, że byłoby to dopuszczalne, gdyby to uczyniono w ramach art. 19 ustawy o policji²¹, gdyż nie stanowi to pociągnięcia do odpowiedzialności, jak i wtedy gdy można by było zaliczyć tę czynność do kategorii niecierpiących zwłoki.

Immunitet sędziowski wyłącza podsądnosc i tworzy przeszkodę procesową zamieszczoną w art. 17 § 1 pkt 10 K.p.k. Do czasu uzyskania zgody na ściganie sędziego nie można wszcząć postępowania przeciwko niemu, a wszczęte w razie nie uzyskania zgody podlega umorzeniu.

O uzyskanie zgody sądu dyscyplinarnego powinien zabiegać oskarżyciel (art. 13 K.p.k.), a więc odpowiednio prokurator, lub inny organ, który może prowadzić dochodzenie i wносить akt oskarżenia oraz pokrzywdzony jako przyszły oskarżyciel prywatny.

Wcześniej sądy dyscyplinarne były zlokalizowane na niższym szczeblu z wybranymi sędziami przez zgromadzenia ogólne sędziów. To ujęcie nie zdało egzaminu głównie z powodu źle zrozumianej solidarności środowiskowej.

Obecnie sądem dyscyplinarnym pierwszej instancji dla sędziów sądów powszechnych jest sąd apelacyjny, a w drugiej instancji Sąd Najwyższy (art. 110 § 1 u.s.p.). Do orzekania w sądzie dyscyplinarnym są uprawnieni wszyscy sędziowie danego sądu dyscyplinarnego, z wyjątkiem prezesa sądu, wiceprezesów tego sądu oraz rzecznika dyscyplinarnego (art. 110 § 4 u.s.p.). Skład sądu dyscyplinarnego wyznacza się w drodze losowania, z listy wszystkich sędziów danego sądu, z tym że w składzie sądu powinien zasiadać przynajmniej jeden sędzia stale orzekający w sprawach karnych (art. 111 § 1 u.s.p.). Obowiązki te sprawują sędziowie sądów apelacyjnych niezależnie od swych zwyczajnych obowiązków.

Kompletowanie składu orzekającego oraz wyznaczenie innego sądu równorzędnego, gdy sprawa dotyczy sędziego sądu okręgowego lub apelacyjnego jest procedurą zbyt złożoną. Postępowanie to wymaga uproszczenia. Wydaje się, że należałoby powołać odrębny sąd dyscyplinarny dla sędziów sądów powszechnych, zlokalizowany przy Krajowej Radzie Sądownictwa, a być może udałoby się zaintereso-

20. Por. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, s. 225 i nast.; J.R. Kubiak, J. Kubiak, s. 8 i nast.

21. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. jednolity tekst 2002, Nr 7, poz. 58).

wać orzekaniem w tym sądzie sędziów sądów apelacyjnych lub Sądu Najwyższego w stanie spoczynku.

Na uchwały sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji w przedmiocie wniosku o zezwolenie na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej lub administracyjnej przysługuje zażalenie. Może być ono wniesione w terminie siedmiu dni od doręczenia uchwały odmawiającej zezwolenia osobie, która złożyła wniosek oraz rzecznikowi dyscyplinarnemu, a od uchwały zezwalającej na pociągnięcie do odpowiedzialności sądowej – zażalenie może wnieść sędzia.

Sam sędzia nie może zrzec się immunitetu. Jednak orzekając w przedmiocie zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub administracyjnej, sąd dyscyplinarny może poprzestać na oświadczeniu sędziego, że wnosi o wydanie uchwały o zezwoleniu na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej (art. 80 § 4 u.s.p.).

Ad 2. Według art. 181 Konstytucji RP sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie pozbawiony wolności. Sędzia nie może być – jak dalej stanowi powołany przepis – zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania.

Przytoczony przepis Konstytucji RP wyłącza możliwość jakiegokolwiek pozbawienia wolności. Oznacza to, że bez zgody sądu dyscyplinarnego nie może być aresztowany lub pozbawiony wolności np. w ramach wykonywania karny pozbawienia wolności. Dla tymczasowego aresztowania konieczna jest odrębna uchwała sądu dyscyplinarnego. Sędzia nie może być nawet zatrzymany, chyba że został ujęty na gorącym uczynku. W takim wypadku o zatrzymaniu zawiadamia się prezesa sądu apelacyjnego właściwego ze względu na miejsce zatrzymania, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego sędziego. Powołane przepisy nie zawierają regulacji na wypadek schwytania na gorącym uczynku prezesa sądu apelacyjnego. Wydaje się, że o tym powinien być powiadomiony Minister Sprawiedliwości, który powinien mieć uprawnienie żądania natychmiastowego zwolnienia prezesa sądu apelacyjnego.

Istotne wątpliwości dotyczą sytuacji schwytania sprawcy na gorącym uczynku przestępstwa w komunikacji lądowej, kiedy istnieje podejrzenie, że sprawca znajduje się w stanie nietrzeźwości. Osoby korzystające z immunitetu (nie tylko sędziowie, ale też parlamentarzyści) często odmawiają zarówno próby alkometru, jak i nie pozwalają na pobranie krwi celem zbadania zawartości w niej alkoholu, powołując się na immunitet. Osoby te, kiedy są nietrzeźwe, czynią wszystko co możliwe, aby się takiemu badaniu nie poddać, albo przynajmniej odwlec pobranie krwi w czasie. Policja jest często zdeorientowana, nie dysponując w tym zakresie wyraźnymi uprawnieniami. Trzeba w tym zakresie przede wszystkim w Kodeksie postępowania karnego kwestię tę uregulować. Wydaje się, że możliwe są dwa rozwiązania. Po pierwsze, wprowadzić wyraźny przepis upoważniający do użycia minimalnej siły, aby dokonać pobrania krwi. To rozwiązanie może nasuwać wątpliwości, czy stosowanie legalnej przemocy jest właściwe i czy byłoby ono wykonalne. Po drugie, trzeba by rozważyć, czy w sytuacjach, kiedy istnieje uzasadnione podejrzenie, że sprawca znajduje się w stanie nietrzeźwości (zataczanie, płaczący sposób wypowiedzi, zapach alkoholu itp.), można było wprowadzić domniemanie nietrzeźwości, o którym sprawca powinien być pouczony. Działanie

tego domniemania występowałoby wtedy, gdy pomimo pouczenia sprawcy nie godzi się on na pobranie krwi lub badanie alkomatem, gdy jednocześnie istniałoby duże prawdopodobieństwo jego nietrzeźwości. Zapewne wątpliwości w zakresie tego rozwiązania rodziłoby obowiązujące domniemanie niewinności, ale skoro byłoby ono oparte na dużym prawdopodobieństwie stanu nietrzeźwości, wynikającym z innych dowodów, przy jednoczesnym obowiązywaniu przepisów, wedle których oskarżony jest zobowiązany poddać się pobraniu krwi, opory związane z taką propozycją powinny odpaść. Jej zrealizowanie znacznie usprawniałoby tok procesu.

W zakresie wykroczeń sędzia odpowiada jedynie dyscyplinarnie (art. 81 u.s.p.). Jest to immunitet materialno-procesowy. Uregulowanie w nim zamieszczone jest rozumiane jako wyłączenie odpowiedzialności sędziego na zasadach określonych w prawie o wykroczeniach²². Wobec tego przepis ten z jednej strony przewiduje inną drogę orzekania o wykroczeniach popełnianych przez sędziów (postępowanie dyscyplinarne zamiast postępowania przewidzianego w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia), a z drugiej strony uchyla karalność za wykroczenia popełnione przez sędziów, gdyż w postępowaniu dyscyplinarnym nie można stosować kar przewidzianych za wykroczenia.

Szereg problemów rodzi immunitet sędziowski na styku ze ściganiem przestępstw prywatnoskargowych. Wymagają jednak one odrębnego rozważenia.

22. Por. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, s. 229-230.